

Εικόνες του Άλλου στην ελληνική λογοτεχνία

Πολιτικοί πρόσφυγες και Λογοτεχνία

Ένατο Μάθημα
Lecturer: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.com

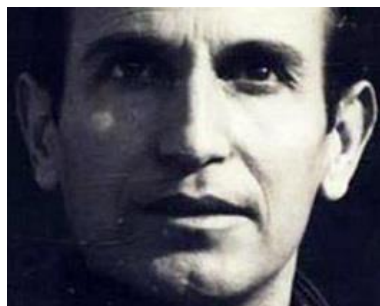
Τραύμα και μνήμη: οι ζωές των πολιτικών προσφύγων στις σοσιαλιστικές χώρες

- Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες και η **τραυματική εμπειρία** της ήττας στον *Ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο*
- Οι δύο αντιδράσεις των Ελλήνων λογοτεχνών: η **αφήγηση** της εμπειρίας και η επιλογή της σιωπής
- Το **τραύμα** του Εμφύλιου Πολέμου και η **άρνηση της γραφής για την πατρίδα**
- Κατανοώντας έναν νέο κόσμο: μια επίμονη και αντιφατική εμπειρία
- **Τραύμα και μνήμη**
- Το **αντιφατικό παρόν**: το πολιτικό όνειρο σε πράξη και η **‘ασφυξία της τάξης’**

Τα κύρια θέματα της υπό εξέταση λογοτεχνίας- Μια σύντομη εισαγωγή

- Η **εμπειρία της εξορίας** σε φιλικές ιδεολογικά χώρες
- Η παράμετρος της ελληνικής ιστορίας: Ο ελληνικός εμφύλιος πόλεμος, η τριπλή κατοχή στην Ελλάδα και η ελληνική αντίσταση
- Η **καθημερινή ζωή** στις κοινότητες των προσφύγων
- Δυσκολίες στα κομμουνιστικά καθεστώτα, **ιδεολογική διάψευση** και ανάγκη για "**τάξη**" και "**πειθαρχία**" στις νέες πατρίδες
- Συγκρούσεις στο εσωτερικό του κόμματος
- Η πτυχή της **νοσταλγίας**
- Η **φαντασία και η εμπειρία του επαναπατρισμού**
- Μια ταυτότητα ανάμεσα σε δύο κόσμους- ιδεολογικά διλήμματα
- Σύγχρονες αντιλήψεις για τα καθεστώτα- η διαφθορά και ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας της πολιτικής εξουσίας

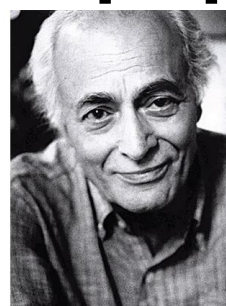
Έλληνες συγγραφείς για το θέμα των πολιτικών προσφύγων

Μενέλαος
Λουντέμης

Έλλη Αλεξίου

Μήτσος
Αλεξανδρόπουλος

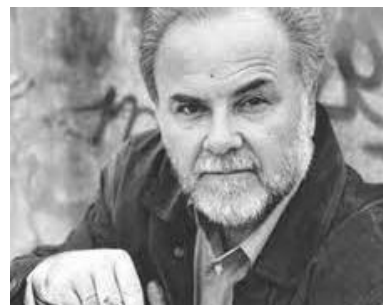
Δημήτρης Χατζής

Χρήστος
Χαρτομασιδής

Μέλπω Αξιώτη

Μιχάλης Γκανάς

Άλκη Ζέη

Τάκης Αδάμος

Αλέξης Πάρνης

Κύρια Λογοτεχνικά Κείμενα από και για τους πολιτικούς πρόσφυγες

- Μιχάλης **Γκανάς**, *Μητριά Πατρίδα*
- Έλλη **Αλεξίου**, *Με τη λύρα*
- Άλκη **Ζέη**, *Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα*
- Χρήστος **Χαρτομασίδης**, *Οι περιπέτειες του Μπρέγκα*
- Αλέξης **Πάρνης**, *Η Οδύσσεια των διδύμων*
- Κώστας **Μπόσης**, *...και το τρένο τραβούσε για τα ξεχερσώματα*

Οι πολιτικοί πρόσφυγες, η υπερορία και ο επαναπατρισμός

- Η ελληνική εμπειρία του **Εμφύλιου πολέμου** και η ευρωπαϊκή εμπειρία των **κομμουνιστικών καθεστώτων**
- Κείμενα που εξετάζουν **την ζωή στην υπερορία** και μιλούν για **τον επαναπατρισμό**
- Ο πρόσφυγας μετά τον επαναπατρισμό και η **διπλή ταυτότητα**
- **Γιατί οι Έλληνες συγγραφείς δεν γράφουν για την ζωή στην υπερορία;** *Το βάρος της ήττας, οι νέες προτεραιότητες, το στενό ιδεολογικό σύστημα, οι λίγες επαφές με τη Δυτική Ευρώπη και ο πολιτικός προσανατολισμός προς την Ελλάδα (ανάγκη για διαχείριση της εμπειρίας του Εμφυλίου, ανάγκη επιστροφής σε ρίζες, πολιτικό αίτημα επαναπατρισμού)*
- Οι **μηχανισμοί λογοκρισίας** και ο **φόβος για τον κομματικό έλεγχο και την απόρριψη**

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα

- Η καταγραφή της **προσωπικής εμπειρίας**, από τα παιδικά χρόνια στην προσφυγιά
- Η **αποτυχημένη προσπάθεια** για παρόμοιο μυθιστόρημα το 1952
- Το **στενό** οικογενειακό σπιτικό περιβάλλον της ηρώιδας: άνθρωποι που μόνο εργάζονται
- Η **νοσταλγία** για την πατρίδα
- **Απομόνωση** και **αδυναμία συμμετοχής** στην κοινωνική ζωή των σοσιαλιστικών χωρών
- Η **αντιθετική εικόνα** που θέλει να προβάλλει το Κόμμα

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα

- Προπαγάνδα, κομματικοί περιορισμοί και λογοτεχνία
- Η υπόθεση του έργου: μια αγροτική, φτωχική οικογένεια αφοσιώνεται στον πολιτικό αγώνα και στη συνέχεια διασκορπίζεται στις σοσιαλιστικές χώρες. Ο αναγνώστης παρακολουθεί τη Μαρία, με το ιδιαίτερο ταλέντο στη λύρα
- Οι **ήρωες** του κειμένου και η ζωή τους: τραυματισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες, η αφοσίωση στο Κόμμα, οι χήρες, οι αναλφάβητοι, η δυσκολία ενσωμάτωσης στην κοινωνία, οι κουραστικοί εργασιακοί ρυθμοί, το πρόβλημα της γλώσσας και της επικοινωνίας, η ανάγκη για τάξη, οι διαταραγμένες προσωπικότητες και οι ιδεολογικές συγκρούσεις με το Κόμμα
- Βουδαπέστη, Σόφια, Βουκουρέστι και Πράγα ως **κύριοι τόποι** της αφήγησης

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα

- Τα **προβλήματα εγκατάστασης** των προσφύγων
- *Τραύματα, δυσκολίες* και **αισιοδοξία**
- Η **μη εμπάθυνση** στις **κομματικές συγκρούσεις** και στις ιδεολογικές αλλαγές
- Οι **διαμαρτυρίες** της Αλεξίου προς το Κόμμα για την **καθυστέρηση** έκδοσης του κειμένου της
- **Κομματικές παρεμβάσεις και συζητήσεις** για την «ιδεολογική και λογοτεχνική καταλληλότητα των κειμένων»

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα

- Λογοτεχνικές κριτικές για το έργο της Αλεξίου
- Οι ενστάσεις για την **εξιδανίκευση** της ζωής των προσφύγων
- Οι ενστάσεις για τον **τονισμό των αρνητικών** πλευρών της ζωής των προσφύγων
- Η συζήτηση στους κύκλους του Κόμματος για την **εικόνα των πολιτικών προσφύγων και της ζωής τους στο ελληνικό αναγνωστικό κοινό**
- Οι **πολιτικές επιπτώσεις** για τις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της ζωής των προσφύγων
- Η **δίψα των αναγνωστών- προσφύγων** για παρόμοια λογοτεχνικά θέματα

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα: Εικόνες της Ελλάδας στη Λογοτεχνία των πολιτικών προσφύγων

"Εκεί κάτω πάλευε η απάτη να νικήσει την απάτη. Όσο πιο καταφερτζής ήσουν, όσο πιο ψεύτης, όσο πιο απατεώνας, τόσο πιο κερδισμένος. Εκεί κάθεται και λες; γιατί θα του δουλέψω τίμια το οκτάωρο; Τι έχει κάνει αυτός τίμια απέναντί μου; [...] Εκεί κάτω μπαίνει άμιλλα μόνο στην απατεωνιά. Συνερίζονται ποιός θα ξεπεράσει τον άλλο στην κλεψιά και στην ατιμία. [...] Εδώ ξεκουράστηκε η ψυχή μου. Με τους διευθυντές, με τους συναδέλφους, με τα υλικά είσαι φίλος. Εδώ τα καλώδια τ' αγαπάω και τα πονώ. Γιατί με τα κέρδη του εργοστασίου πληρώνονται οι γιατροί και τα νοσοκομεία, που ανοίγουν τζάμπα τις πόρτες τους για μας

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα: Εικόνες της ζωής στις σοσιαλιστικές χώρες

Ζούμε σε χώρα που χτίζει το σοσιαλισμό. Άμα το χωνέψουμε αυτό καλά, τότε μόνο θα καταλάβουμε με πόσο ενθουσιασμό πρέπει να πιάνουμε στο χέρι μας το σφυρί, και με πόση προσήλωση να καθίζουμε στο θρανίο...Υστερούμε όμως, σύντροφοι, σ' ένα άλλο βασικό κεφάλαιο. Στις ατομικές μας αδυναμίες. Δεν καταφέραμε ακόμα να τις ελαττώσουμε όσο πρέπει, να τις εξαλείψουμε. Παρατηρούνται ακόμα μικροεγωϊσμοί, ψεφτοφιλότιμα, άσκοπες, περιττές, επιζήμιες φλυαρίες, αρρωστιάτικοι συναισθηματισμοί. [...] Και αυτά, σύντροφοι, είναι κάστρα, που ένας κομμουνιστής, οφείλει να τα κυριεύει και να προχωρεί"

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα: Εικόνες της ζωής στις σοσιαλιστικές χώρες

Η ασκήμια η ανυπόφορη στις καινούργιες οικογένειες ήταν άλλη. Η περίσσια τους τάξη. Μια απόλυτη τάξη πολύ αντιπαθητική. Σαν την 'δια πολλών προτερημάτων κεκοσμημένην' γεροντοκόρη νύφη. Όλα γίνονταν με το ρολόι: το ξύπνημα και το κοίμισμα. Η δουλειά και το φαί'

" _

Έλλη Αλεξίου, Με τη Λύρα: Εικόνες της ζωής στις σοσιαλιστικές χώρες

" -Αγαναχτείς, ως εάν μας υποχρεώνουν σε μια ζωή αντικανονική και ανθυγιεινή.

-Αντικανονική ή κανονική το ίδιο μου κάνει μένα. Είναι ζωή κοπαδιού.

-Εμένα δε με ενοχλεί καθόλου. Μου αρέσει μάλιστα πολύ αυτή η κοινή ζωή. Μακάρι

πάντα έτσι να ζούσα. Μέσα στη συμπαράσταση των συντρόφων. Αντιμετωπίζω με δέος

τη στιγμή που θα διαλυθούν αυτές οι οικογένειες και θα βρεθώ κάποτε απομονωμένος.

-Πότε, πότε επιτέλους θα γίνει αυτή η διάλυση.. Πότε!

-Θα γίνει...δυστυχώς! Η ομαδική διαβίωση δεν αποτελεί το ιδανικό του μέλλοντος.

Εφαρμόστηκε γιατί έπρεπε να βολευτεί, να τακτοποιηθεί όλος ο κόσμος. Πού θα πή-

γαιναν γριές, μόνες, δίχως να ξέρουν γλώσσα, πού παιδιά ορφανά, πού παλικάρια που

έπρεπε να προσεχθούν"

Η εικόνα των πολιτικών προσφύγων στη μεταγενέστερη πεζογραφία

- Για πολλά χρόνια, το ζήτημα των πολιτικών προσφύγων **δεν απασχολεί** την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή
- Έλλειψη επικοινωνίας με την Ελλάδα
- Το ζήτημα της λογοκρισίας
- Οι μαζικοί επαναπατρισμοί μετά την πτώση της δικτατορίας
- Η **έλλειψη ενδιαφέροντος του λογοτεχνικού κοινού** για το θέμα των πολιτικών προσφύγων

Η εικόνα των πολιτικών προσφύγων στη μεταγενέστερη πεζογραφία: Συγγραφείς και Κείμενα

- Έλενα **Σαραντίτη**, *Κάποτε ο κυνηγός...* 1996
- Νίκος **Μπακόλας**, *Μπέσα για μπέσα ή ο άλλος Φώτης*, 1998
- Δημήτρης **Μιγγας**, *Την ποθητήν πατρίδα* (1999- διήγημα σε συλλογή διηγημάτων)
- Κώστας **Ακριβός**, *Κίτρινο ρώσικο κερί*, 2001
- Γιώργος **Πρασσάς**, *...και έτσι έκλεισε ο κύκλος*, 2009
- Γιάννης **Ατζάκας**, *Ο Οδυσσέας στη Μαύρη Θάλασσα*, 2009
- Έλενα **Χουζούρη**, *Πατρίδα από βαμβάκι*, 2009

Η εικόνα των πολιτικών προσφύγων στη μεταγενέστερη πεζογραφία: βασικά θέματα

- Δυσκολίες προσαρμογής επαναπατρισθέντων
- Περιφρόνηση, διαφορετικά συστήματα αξιών και διαφορετική κουλτούρα
- Η εξιδανίκευση της ζωής στις Λαϊκές Δημοκρατίες
- Η **ψυχολογία** των προσφύγων: από τα ιδεολογικά πιστεύω στην προσωπική ζωή
- Οι **πολιτικοί πρόσφυγες δεύτερης γενιάς**
- Η συνθετότητα της προσφυγικής εμπειρίας
- Οι **ψευδαισθήσεις** της αριστεράς
- **Κριτική** στα σοσιαλιστικά καθεστώτα
- **Νοσταλγία** για την πατρίδα

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Απρίλιος 2024